

Socialutskottets betänkande 2020/21:SoU10

Huvudmannaskap för personlig assistans

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager för regeringen att den skyndsamt ska ta initiativ till en utredning som har ett statligt helhetsansvar för personlig assistans som målsättning. Utredningens förslag ska öka rättssäkerheten och kontinuiteten för personer med omfattande funktionsnedsättning som är i behov av personlig assistans. Utredningen ska vidare säkerställa att de personer som i dag har ett kommunalt beslut om personlig assistans ska bibehålla sin rätt till assistans när staten blir ensam huvudman och att de ska omfattas av det rådande omprövningsstoppet för assistansersättning. Utredningen ska presentera lagförslag för regeringen senast våren 2022. Regeringen ska återkomma till riksdagen med lagförslagen så att de kan träda i kraft före valperiodens slut.

I betänkandet finns en reservation (S, C, L, MP).

Behandlade förslag

Utskottet lägger på eget initiativ fram förslaget till tillkännagivande.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Huvudmannaskap för personlig assistans	5
Reservation	8
Huvudmannaskap för personlig assistans (S, C, L, MP)	8

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Huvudmannaskap för personlig assistans

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om huvudmannaskap för personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.

Reservation (S, C, L, MP)

Stockholm den 19 november 2020

På socialutskottets vägnar

Acko Ankarberg Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Acko Ankarberg Johansson (KD), Kristina Nilsson (S), Camilla Waltersson Grönvall (M), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Hultberg (M), Per Ramhorn (SD), Mikael Dahlgvist (S), Sofia Nilsson (C), Carina Ståhl Herrstedt (SD), Dag Larsson (S), Lina Nordquist (L), Christina Östberg (SD), Pernilla Stålhammar (MP), Mats Wiking (S), Ulrika Jörgensen (M), Maj Karlsson (V) och Pia Steensland (KD).

Redogörelse för ärendet

Ledamöterna för Moderaterna, Vänsterpartiet och Kristdemokraterna föreslog ett utskottsinitiativ om huvudmannaskap för personlig assistans vid utskottssammanträdet den 24 september 2020 (prot. 2020/21:3).

Sveriges Kommuner och Regioner informerade i frågan vid utskottets sammanträde den 15 oktober 2020 (prot. 2020/21:6).

Utskottets överväganden

Huvudmannaskap för personlig assistans

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om huvudmannaskap för personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservationen (S, C, L, MP).

Gällande rätt

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade

I 9 § 2 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, förkortad LSS, anges att en insats för särskilt stöd och service är biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken, förkortad SFB.

I 9 a § första stycket LSS anges att med personlig assistans enligt 9 § 2 avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med andning, sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Hjälp med andning eller med måltider i form av sondmatning ska anses som ett sådant stöd, oavsett hjälpens karaktär. Av 9 a § andra stycket LSS följer bl.a. att den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov även har rätt till en insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på något annat sätt. Om behovet avser hjälp med andning omfattar rätten till insats alla åtgärder som är direkt nödvändiga för att hjälpen ska kunna ges. Om behovet avser hjälp med måltider i form av sondmatning omfattar rätten till insats alla åtgärder som är direkt nödvändiga för förberedelse och efterarbete i samband med sådana måltider.

Socialförsäkringsbalken

Assistansersättning regleras i 51 kap. SFB. En försäkrad som omfattas av 1 § LSS kan för sin dagliga livsföring få assistansersättning för kostnader för en sådan personlig assistans som avses i 9 a § samma lag (51 kap. 2 § första stycket SFB). För rätt till assistansersättning krävs att den försäkrade behöver personlig assistans i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan för sådana grundläggande behov som avses i 9 a § LSS (51 kap. 3 § SFB). För den som beviljats assistansersättning ska den kommun som enligt 16, 16 c eller 16 d §

LSS har ansvar för insatser åt den försäkrade ersätta kostnaderna för de första 20 assistanstimmarna per vecka (51 kap. 22 § SFB).

Bakgrund och pågående arbete

Betänkande om översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen

LSS-utredningen överlämnade betänkandet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88) den 10 januari 2019. Utredningens slutsats är att personlig assistans även fortsättningsvis bör vara ett personligt utformat stöd som utmärks och avgränsas från andra insatser i LSS genom stödets och servicens personliga karaktär där den enskilde har stort inflytande över vem som ger stödet. Det ska ges i olika situationer, både komplicerade sådana av mycket personlig karaktär och i andra situationer när den enskilde är i behov av stöd. Stödet ska ges av ett begränsat antal personer. Mer ändamålsenliga insatser bör dock utvecklas som alternativ till personlig assistans för vissa grupper som i dag får insatsen: barn under 16 år och personer i behov av stöd för behov som förutsätter ingående kunskaper om den som får stödet, t.ex. vid utåtagerande beteende. För dessa grupper kan en insats inom LSS, med större möjligheter till uppföljning och att säkerställa adekvat kompetens hos den personal som ger stödet, vara en mer ändamålsenlig insats än personlig assistans.

Utredningen gör vidare bedömningen att stöd enligt LSS i likhet med andra välfärdstjänster bör vara en kommunal och landstingskommunal uppgift. Det delade huvudmannskapet för personlig assistans medför problem, och det bör därför endast vara en huvudman för insatsen. Mot bakgrund av de särskilda förutsättningar som gäller för personlig assistans och den oro som detta skapar hos personer i behov av stöd, anordnare av assistans och kommunsektorn bör personlig assistans vara ett statligt ansvar. Utredningen föreslår att staten ska ha hela ansvaret för insatsen personlig assistans.

Betänkandet remitterades den 28 juni 2020 (S2019/00088/SOF). Av remissen framgår att remissen inte omfattar de förslag som handlar om att begränsa möjligheterna till assistans för barn och för personer med stor och varaktig funktionsnedsättning. Remissvaren ska ha kommit in till Socialdepartementet senast den 12 november 2020.

Januariavtalet 2019

I den överenskommelse om 73 punkter som Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet ingick 2019, det s.k. januariavtalet, anger de fyra partierna följande: ”Utred också frågan om huvudmannskapet för den personliga assistansen. (Utredning 2021. Eventuell ny lagstiftning under nästa mandatperiod.)”

Tidigare riksdagsbehandling

Motionsyrkanden om personlig assistans behandlades senast i socialutskottets betänkande 2019/20:SoU16 Personlig assistans för samtliga hjälpmoment som avser andning och måltider i form av sondmatning. Motionsyrkandena avstyrktes. Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2019/20:289).

Utskottets ställningstagande

LSS och insatsen personlig assistans ger många personer möjlighet att leva ett självständigt liv och att delta i samhället fullt ut på sina egna villkor. Införandet av personlig assistans var en viktig jämlikhetsreform som har förbättrat livskvaliteten för många personer i Sverige. Rätten till personlig assistans måste enligt utskottet värnas.

I dag är huvudmannaskapet för personlig assistans delat mellan stat och kommun, vilket har medfört problem. Kommunen och staten har i vissa fall gjort olika bedömningar när det gäller en persons rätt till personlig assistans respektive assistansersättning. Bedömningarna har framstått som rättsosäkra, och de olika utfallen har skapat oro hos de sökande samt en misstro mot systemet. Dessutom har de senare årens striktare rättspraxis medfört att färre personer kvalificeras för den statliga assistansersättningen och fler har därmed blivit hänvisade till kommunal assistans.

Utskottet noterar vidare att det i betänkandet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88) föreslås att staten ska ha hela ansvaret för insatsen personlig assistans. Utskottet välkomnar att remissen inte omfattar de förslag som handlar om att begränsa möjligheterna till assistans för barn och för personer med stor och varaktig funktionsnedsättning.

Utskottet vill i detta sammanhang understryka vikten av att bekämpa organiserad brottslighet som utnyttjar assistansersättningen. Utskottet vill även understryka att de medel som samhället avsätter till LSS är avsedda att ge personer med omfattande funktionsnedsättning en möjlighet att leva ett liv som andra.

Med stöd av sin initiativrätt enligt 9 kap. 16 § riksdagsordningen föreslår utskottet att riksdagen tillkännager för regeringen att den skyndsamt ska ta initiativ till en utredning som har ett statligt helhetsansvar för personlig assistans som målsättning. Utredningens förslag ska öka rättssäkerheten och kontinuiteten för personer med omfattande funktionsnedsättning som är i behov av personlig assistans. Utredningen ska vidare säkerställa att de personer som i dag har ett kommunalt beslut om personlig assistans ska bibehålla sin rätt till assistans när staten blir ensam huvudman och att de ska omfattas av det rådande omprövningsstoppet för assistansersättning. Utredningen ska presentera lagförslag för regeringen senast våren 2022. Regeringen ska återkomma till riksdagen med lagförslagen så att de kan träda i kraft före valperiodens slut.

Reservation

Huvudmannaskap för personlig assistans (S, C, L, MP)

av Kristina Nilsson (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Mikael Dahlqvist (S), Sofia Nilsson (C), Dag Larsson (S), Lina Nordquist (L), Pernilla Stålhammar (MP) och Mats Wiking (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår utskottets förslag.

Ställningstagande

Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas. LSS och assistansersättningen är en viktig frihetsreform.

Det delade huvudmannaskapet för personlig assistans medför flera problem, och vi anser därför att det endast bör vara en huvudman för insatsen. I enlighet med betänkandet Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88) bör personlig assistans vara ett statligt ansvar. Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans skulle enligt vår mening öka likvärdigheten över landet för personer i behov av personlig assistans.

Detta arbete bör utföras skyndsamt, men vi vill betona att det är den mest omfattande och komplicerade förändring som har övervägts för den personliga assistansen sedan den infördes. Vi vill vidare understryka att alla förändringar av LSS och personlig assistans ska syfta till att öka kontinuiteten, förutsägbarheten och rättssäkerheten för såväl individer som samhälle, samt till insatser som präglas av hög kvalitet. Det är därför enligt vår mening nödvändigt att samtidigt se över hur rätten till personlig assistans ska definieras och bedömas.

Vi välkomnar därför att ett direktiv till en utredning som ska se över huvudmannaskapet för personlig assistans för närvarande bereds i Regeringskansliet och kommer att presenteras så fort som möjligt. Utredningen beräknas börja arbeta under första kvartalet 2021. Tillsättningen av utredningen är en del av den sakpolitiska överenskommelsen mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet.

Mot denna bakgrund anser vi att det inte bör göras något tillkännagivande.